

Zasoby i walory przyrody nieożywionej Ziemi Śremskiej w opinii użytkowników szlaków rowerowych

Inanimate nature and its attractions in the Śrem land as viewed by bicycle hikers

Maria Górską-Zabielska

Wyższa Szkoła Kultury Fizycznej i Turystyki, Pruszków

Streszczenie

Cel pracy: Zbadanie stanu wiedzy turystów rowerowych Ziemi Śremskiej na temat geowalorów regionu i ich roli w wyborze szlaku rowerowego.

Material i metody: Przeprowadzono sondaż diagnostyczny za pomocą ankiety wśród 40 użytkowników szlaków. Respondenci byli w wieku 22 – 65 lat. Pytania dotyczyły nazw szlaków rowerowych i napotykanym atrakcji.

Wyniki: Wybierając szlak rowerowy, rowerzyści kierowali się przede wszystkim obecnością lasów i jezior. Rzadko zwracano uwagę na rzeźbę terenu i doliny rzeczne. Głazy narzutowe nie były celem wycieczki rowerowej żadnego z respondentów.

Wnioski: Stan wiedzy turystów rowerowych o zasobach przyrody nieożywionej na odwiedzanych szlakach jest niski. Warto więc zadbać o to, by z większym przekonaniem decydowali się na wybór szlaku. Najprostszym sposobem mogły być tablice informacyjne i ulotki reklamujące abiotyczne „perły” ziemi śremskiej.

Słowa kluczowe: turystyka rowerowa, geowalory, Ziemia Śremska

Summary

Study aim: To assess the knowledge of bicycle hikers from the Śrem land (Wielkopolska Lowland, central-western Poland) regarding the geovalues of that region and their impact on selecting hiking trails.

Material and methods: A group of 40 hikers, aged 22 – 65 years, from Śrem land trails were surveyed. They were asked about the names of trails and their environmental attractions.

Results: The respondents selected mostly trails crossing forested areas with lakes but put little attention on the topographic profile or river valleys. None of the respondents mentioned Scandinavian boulders (erratics) as the tourist objective.

Conclusions: The knowledge of geovalues of the bicycle trails by the surveyed tourists was low. Thus, information on bicycle trail attractions ought to be provided in the form of boards or leaflets so as to make the tourists better prepared to select trails.

Key words: Cycling tourism, Geovalues, Śrem land

Wprowadzenie

Turystyka rowerowa w dzisiejszych czasach jest jedną z najczęstszych i najchętniej podejmowanych form aktywnego wypoczynku, począwszy od pozytywnego wpływu na zdrowie i psychikę człowieka, poprzez zapewnienie kontaktu z naturą, a skończywszy na możliwości zwiedzania miejsc, do których dotarcie innym środkiem lokomocji jest czasem niemożliwe. Jazda na rowerze to także świetny sposób na spędzanie wolnego czasu, niewymagający dużych nakładów finansowych. Rower zyskuje coraz większą popularność nie tylko wśród młodych i wysportowanych ludzi, ale także wśród tych, którzy jeszcze do niedawna preferowali bierny odpoczynek na kanapie przed telewizorem. Nie dziwi więc fakt, że powstaje obecnie wiele szlaków rowerowych, po których rowerzyści mogą się swobodnie poruszać i dotrzeć do

najatrakcyjniejszych miejsc danego regionu. Również w powiecie śremskim powstała znakowana sieć szlaków rowerowych, która ma za zadanie motywować okolicznych mieszkańców i przyjezdnych turystów do korzystania z tej formy aktywnego wypoczynku oraz do zwiedzania tego regionu.

W świetle tak zaprezentowanego tematu jawi się problem badawczy, którym jest stan świadomości wśród ankietowanych rowerzystów istnienia zasobów i walorów przyrody nieożywionej Ziemi Śremskiej oraz znaczenie tych elementów w wyborze trasy wycieczki rowerowej. Głównym celem opracowania było zatem poznanie oceny geozasobów i geowalorów tego regionu, jakiej dokonali użytkownicy rowerowych szlaków turystycznych. Do osiągnięcia zamierzonego celu zastosowano sondaż diagnostyczny, który przeprowadzono wśród użytkowników śremskich szlaków rowerowych.

Obszar badań

Według Kondrackiego [3] Ziemia Śremska położona jest w zasięgu trzech różnych regionów geograficznych, tzw. makroregionów. Północno-wschodnia jej część znajduje się na terenie Pojezierza Wielkopolskiego i należy do mezoregionu Równiny Wrzesińskiej. Prawie cała gmina Śrem wchodzi w skład Kotliny Śremskiej należącej do Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej. Zajmuje ona centralną część powiatu. Zachodnia i południowa część znajduje się na terenie Pojezierza Leszczyńskiego. Zachodni fragment leży na obszarze Równiny Kościańskiej, a południowy na obszarze Pojezierza Krzywińskiego i Wału Żerkowskiego.

Zasoby i walory środowiska przyrodniczego

Według Kowalczyka [5] zasobami są wszystkie elementy środowiska przyrodniczego, występujące w obrębie danego obszaru. Natomiast walory obejmują te zasoby, które są przedmiotem zainteresowania turystów i decydują o atrakcyjności turystycznej terenu. Zarówno zasoby, jak i walory środowiska przyrodniczego są najczęściej głównym czynnikiem motywującym turystów do wyjazdów. Lijewski i in. [8] piszą, że najważniejszym kryterium zaliczenia obiektów do walorów przyrodniczych jest ich genetyczny związek ze środowiskiem przyrodniczym. Walory przyrodnicze dzieli się na dwa działy: przyrody ożywionej, reprezentowane przez zespoły lub pojedyncze okazy roślinne i zwierzęce oraz nieożywionej, przejawiające się jako jednostki geomorfologiczne.

Na Ziemi Śremskiej znajdują się liczne zasoby zarówno przyrody ożywionej, jak i nieożywionej. Najbardziej cenne i ciekawe z nich podlegają ochronie prawnej. Są to pewne elementy rzeźby terenu, niektóre wody powierzchniowe oraz rzadkie gatunki roślinne. Pewne zasoby przyrodnicze przekształciły się w walory przyrodnicze, gdyż stały się atrakcyjne dla turystów, którzy przyjeżdżając głównie w celach rekreacyjnych, wykazują zainteresowanie nimi.

Rzeźba i ukształtowanie terenu

Kożuchowski [6] pisze, że z ukształtowaniem pionowym powierzchni, czyli z jej urzeźbieniem, wiąże się wiele walorów środowiska przyrodniczego. Urozmaicona rzeźba decyduje między innymi o atrakcyjności terenu i estetycznych walorach krajobrazu. Wzrasta również atrakcyjność tras turystycznych, także rowerowych, które w urzeźbionym terenie cechują się zmiennością i zróżnicowanym przebiegiem.

Ziemia Śremska położona jest na obszarze młodoglacjalnej rzeźby w zasięgu najmłodszego na tym terenie zlodowacenia bałtyckiego [7]. Fakt ten sprawia, że pod względem geomorfologicznym obszar ten nie jest monotony, a rzeźba jest bardzo urozmaicona. Cofający się lądolód pozostawił po sobie liczne zagłębienia, wypełnione dziś wodą, pośrednio szeroką pradoliną, pasmo ozów, pasma moreny czołowej oraz głązy narzutowe.

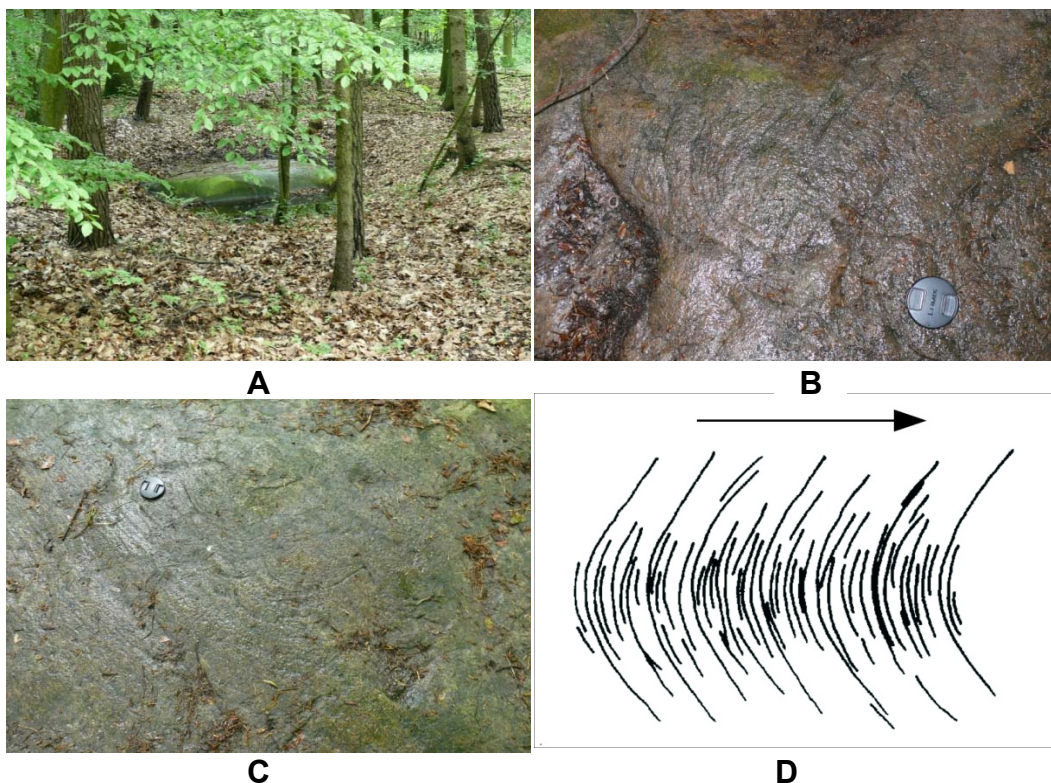
Najbardziej zróżnicowana rzeźba znajduje się na Pojezierzu Krzywińskim w południowej części powiatu. Są to tereny pagórkowato-pojezierne. Wysoczyzna morenowa falista przechodzi w kierunku południowym w wysoczyznę morenową pagórkowatą, a także w strefę pagórków moreny czołowej. Znajdują się tu Pagórki Dolskie, które są pasmem wzniesień morenowych z kulminacją o wysokości 149 m n.p.m.

Na zachód od Dolska znajduje się największe skupisko jezior w powiecie, a na północ od Dolska, w gminie Śrem, największe jezioro rynnowe ziemi śremskiej – Grzymisławskie. Wody tych jezior najczęściej wypełniają wąskie, często głębokie i długie obniżenia, charakteryzujące się stromymi krawędziami, powstałe w wyniku działalności rwących rzek płynących niegdyś pod lądolodem [7].

W gminie Dolsk znajduje się też jedno z większych w Wielkopolsce skupisk głazów narzutowych. Między Brześnicą a Lipówką, przy szlaku turystycznym "Pagórków Dolskich", leżą przywleczone przez lądolód wielkie głazy pochodzące ze Skandynawii. Szmidt [13] pisze, że trzy z nich o obwodach 1490, 1330 i 1080 cm są uznawane za pomniki przyrody (1956 r.). Zachowały się tylko dlatego, że znajdują się na terenie trudno dostępnym i mało znanym oraz, że nie prowadzą do nich żadne drogowskazy. Nie ma też przy nich charakterystycznej tabliczki informującej o ich statusie. Należą do największych i najmniej zbadanych w Wielkopolsce.

Jeden z nich znajduje się obecnie w zagłębieniu wypełnionym wodą (wystaje 0,5 m nad lustrem wody). Trudno stwierdzić, jaka jest jego całkowita wysokość. Został odkopany - można to rozpoznać po wale ziemnym okalającym głaz oraz jego usytuowaniu w stosunku do powierzchni terenu (Ryc. 1 A).

Pod względem petrograficznym jest to piaskowiec jotnicki, którego wychodnie znajdują się w środkowej Szwecji (Dalarna) oraz w dnie Bałtyku [1]. Narzutniak mający więcej niż jedną wychodnię w Skandynawii nazywa się wskaźnikowym, w odróżnieniu od przewodniego, który pochodzi z jednej, znanej i opisananej współrzędnymi geograficznymi wychodni.

Ryc. 1. Pomnik przyrody nieożywionej nieopodal wsi Brześnica (fotografie autorki, 2010)

- A. Widok ogólny
- B. Mikrostruktury erozji lodowcowej na powierzchni piaskowca jotnickiego;
- C. Różnie ukierunkowane rysy lodowcowe i półksiężycowate szczeliny na piaskowcu jotnickim świadczące o dwóch różnych kierunkach przemieszczanie się lądolodu;
- D. Zadziory łukowe - mikrorzeźba powstała w wyniku erozyjnej działalności glacialnej; tego typu formy powierzchniowe występują na głazie koło Brześnicy. Strzałką zaznaczono kierunek ruchu lądolodu.

Głaz spod Brześnicy zasługuje na największą uwagę, ze względu na zachowane czytelne mikroformy erozji lodowcowej w postaci rys polodowcowych i półkieszcycowatych łuków - spękań i zadziorów (Ryc. 1 B,C). Obie grupy form są dobrym wskaźnikiem kierunku ruchu łądolodu. Powstały wskutek nacisku głazów transportowanych w stopie łądolodu. Oznacza to, że omawiany głaz, zanim został przywieziony do Polski, znajdował się w podłożu, po którym przemieszczał się łądolód bogaty w strefie bazalnej w materiał kamienisty. Należy zaznaczyć, że obie grupy mikroform zapisane zostały podczas przemieszczania się dwóch różnych łądolodów, o czym świadczą różne ich ukierunkowania.

Ten poznawczy i edukacyjny walor omawianego głazu sprawia, że należy on do jednych z najcenniejszych obiektów tego typu w Wielkopolsce [2]. Szmidt [13] wymienia kolejne duże głazy narzutowe leżące w Księginkach i Małachowie. Dwa z nich objęto ochroną wpisując je do rejestru pomników przyrody: jeden położony jest przy polnej drodze do Gaju, a drugi w Księginkach przy zabudowaniach prywatnych. Szmidt [13] wspomina także o głazie narzutowym leżącym przy północnym brzegu jeziora Dolskiego Wielkiego, noszącym nazwę Drewniany Kamień.

Zupełnie inny krajobraz charakteryzuje Równiny Kościańską i Wrzesińską. Są to wysoczyzny morenowe płaskie, pozbawione większych wzniesień oraz ubogie w jeziora. Wyjątek stanowią Żabińskie Góry na Równinie Kościańskiej, wznoszące się na południe od Żabna. Są to zalesione wzniesienia będące polodowcowym pasmem ozów o długości 10 km i szerokości 500 – 700 m [13].

Ostatnią charakterystyczną formą rzeźby omawianego obszaru jest Kotlina Śremska będąca fragmentem pradoliny Warszawsko-Berlinskiej [7]. Położona jest ona pomiędzy wyżej wymienionymi równinami. Płynąca pradoliną Warta ma kierunek równoleżnikowy aż po Śrem. Tu gwałtownie skręca o 90° na północ, przyjmując kierunek południkowy i przechodzi w Poznański Przełom Warty. Mierzejewska [11] pisze, że w regionie śremskim prawy brzeg rzeki zajmują piaszczyste i podmokłe tereny pradoliny z licznymi starorzeczami, gdzieś zalesione, głównie jednak porośnięte łąkami. Natomiast lewy brzeg rzeki ograniczony jest wysoką krawędzią zachodniego brzegu przełomu.

Granice pomiędzy poszczególnymi regionami geograficznymi są dosyć widoczne. Najbardziej zauważalna jest granica pomiędzy Kotliną Śremską a Równiną Kościańską, ponieważ znajduje się na niej Śrem. Prawobrzeżna część miasta położona jest w dolinie Warty, natomiast lewobrzeżna leży na wysokiej krawędzi pradoliny. Stąd różnice wysokości względnych, które w obrębie miasta wynoszą ponad 30 m [9].

Szlaki turystyczne

Szlak turystyczny, jak pisze Mazur [10], to „droga (ścieżka) naturalna lub trasa specjalnie wytyczona (wodna lub lądowa), zwykle oznakowana, przystosowana do celów turystycznych, czyli do określonych form wędrówek turystycznych – pieszych, rowerowych motorowych, narciarskich, wodnych, prowadząca przez atrakcyjne obszary i miejscowości połączonych w atrakcyjny ciąg krajoznawczo-turystyczny”. Autor ten wprowadza także pojęcia „znakowany szlak turystyczny” i „szlak turystyki kwalifikowanej”. Pierwszy termin dotyczy szlaków oznaczonych kolorowymi znakami najczęściej na przydrożnych drzewach kamieniach lub murach. Natomiast drugi termin stosuje się do „szlaków trwale oznakowanych, przebiegających przez rejony o specjalistycznych walorach, umożliwiających uprawianie turystyki kwalifikowanej”, czyli wodnej, górskiej, narciarskiej, rowerowej i innych.

Przez Ziemię Śremską przebiega sieć znakowanych szlaków turystycznych pieszych i rowerowych o łącznej długości przekraczającej 350 km [13]. Zarówno szlaki piesze, jak i rowerowe prowadzą przez najciekawsze walory przyrodnicze regionu, ukazując także atrakcyjne walory kulturowe. Wśród szlaków pieszych tylko jeden w całości przebiega w granicach powiatu śremskiego. Jest to szlak niebieski, który rozpoczyna się w Śremie, a kończy w Gogolewie, po drodze prowadząc przez, Łęg, Bystrzek, Sroczewo i Zaborowo, o łącznej długości 21,2 km. Pozostałe cztery: zielony, żółty, niebieski i czerwony, przebiegają w okolicach powiatu, jedynie zahaczając o Ziemię Śremską.

Szlaki rowerowe również są oznaczone kolorami, ale w przeciwieństwie do pieszych, każdy ma nazwę związaną z terenem lub zabytkami, które znajdują się przy szlaku. Ich długość i stopień trudności jest bardzo zróżnicowany. Przez teren powiatu biegnie piętnaście szlaków rowerowych, w tym pięć łączników pozwalających na swobodny dobór trasy dostosowany do możliwości i preferencji cyklisty. Ogółem sieć szlaków rowerowych liczy ponad 320 km [13]. Szczegółowy przebieg, długość i kolor poszczególnych szlaków rowerowych w 2009 roku przedstawia tabela 1.

Pięć szlaków ma charakter pętli, czyli kończą się one w tym samym miejscu, gdzie się rozpoczynają. Główną bazą wypadową jest Śrem, w którym swój początek ma siedem szlaków. Trzy rozpoczynają się w Dolsku, a pozostałe pięć łączy ze sobą poszczególne dłuższe trasy. Zgodnie z założeniami, trasy rowerowe prowadzą prawie w całości poza głównymi szlakami komunikacyjnymi. Są to głównie drogi polne i asfaltowe o niskim natężeniu ruchu.

Stopień trudności i długość szlaków są bardzo zróżnicowane. Najdłuższy jest szlak „Śladami Józefa Wybickiego”, liczy on 67,5 km, natomiast najkrótszy to „Pagórki Dolskie” o długości 18,1 km. Ten ostatni ma jednak znacznie wyższy stopień trudności, gdyż przebiega przez obszar o zmiennym ukształtowaniu, wśród Pagórków Dolskich – wzniesień będących pasmem moreny czołowej fazy leszczyńskiej ostatniego zlodowacenia.

Tabela 1. Szlaki rowerowe Ziemi Śremskiej w 2009 roku

Szlak	Kolor	Długość (km)	Przebieg
1 „Łęgi Nadwarciańskie”	czerwony	32,3	Śrem - Mechlin - Dąbrowa - Kotowo - Leśniczówka Zwola - Majdany - Zaniemyśl - Łęčno - Doliwiec Leśny - Jeziory Wlk. - Błażejewko - Błażejewo - Bnin
2 „Do Poznania”	zielony	19,5	Śrem - Zbrudzewo - Niesłabin - Orkowo - Czmoniec - Rydzewo
3 „Śladami Józefa Wybickiego” (pętla)	czerwony	67,5	Śrem - Nochowo - Błociszewo - Wronowo - Gołębin Stary - Gorzyce - Słonin - Czempiń - Iłowiec - Grzybno - Brodnica - Przylepki - Manieczki - Gaj - Śrem
4 Najpiękniejszymi Alejami” (łącznikowy)	żółty	8,0	Brodnica - Piotrowo - Chaławy - Rakówka - Donatowo
5 „Konwaliowy” (pętla)	niebieski	24,2	Śrem - Psarskie - Góra - Jaszkowo - Tworzykowo - Leśniczówka Krajkowo - Krajkowo - Jaszkowo - Góra - Psarskie - Śrem
6 „Kasztanowy” (łącznikowy)	żółty	3,3	Jaszkowo - Ludwikowo - Przylepki
7 „Kosynierów”	zielony	24,3	Śrem - Łęg - Bystrzek - Olsza - Łęzek - Zawory - Jarosławki - Międzybórz - Włościejewki - Brzostownia - Książ Wlkp.
8 „Do starych Kościółków” (łącznikowy)	żółty	7,8	Włościejewki - Włościejewice - Błażejewo
9 „Jarosławski” (łącznikowy)	żółty	5,8	Jarosławki - Feliksowo - Rusocin
10 „Polnymi drogami”	czarny	19,7	Śrem - Grzymisław - Pyszca - Wieszczyżyn - Rusocin - Maliny - Błażejewo - Trąbinek - Dolsk
11 „Księdza Piotra Wawrzyniaka” (pętla)	żółty	38,0	Śrem - Nochówko - Pełczyn - Gawrony - Wirginowo - Bodzyniewo - Małpin - Mórka - Jelenczewo - Dalewo - Wyrzeka - Marszewo - Nochowo - Śrem
12 „Dziesięciu Jezior” (pętla)	czerwony	28,6	Dolsk - Podrzekta - Miranowo - Cichowo - Mościszki - Dalewo - Mórka - Labiatówko - Dolsk
13 „Lasy Dolskie” (pętla)	żółty	4,8	Leśniczówka Miranowo - Leśniczówka Brzednia - Lubiatówko
14 „Lasy Dolskie” (pętla)	zielony	18,1	Dolsk - Ostrowieczko - Ostrowieczno - Brzeźnica - Lipówka - Błażejewo - Trąbinek - Dolsk
15 „Władysława Laskonogiego”	niebieski	21,8	Dolsk - Podrzekta - Miranowo - Łagowo - Bieżyń - Lubień - Nowy Dwór - Krzywiń

Źródło: „Sieć znakowanych szlaków rowerowych regionu śremskiego” [14]; pobrano 12.01.2013

Wśród szlaków łącznikowych najdłuższy jest szlak „Najpiękniejszymi Alejami” o długości 8 km, najkrótszy zaś szlak „Kasztanowy” liczący zaledwie 3,3 km. Poza piętnastoma wymienionymi wyżej szlakami, jak już wspomniano wcześniej, przez tereny powiatu śremskiego biegną jeszcze dwa o randze wojewódzkiej. Są to „Nadwarciański Szlak Rowerowy” i „Ziemiański Szlak Rowerowy”.

Szlaki rowerowe przebiegają przez najbardziej atrakcyjne pod względem przyrodniczym i kulturowym tereny Ziemi Śremskiej. Podróżując tymi trasami można również podziwiać georóżnorodność [4], czyli zróżnicowanie krajobrazowe oraz obszary chronionej przyrody. Krajobraz polodowcowy na południu powiatu można zobaczyć na trasie „Dziesięciu Jezior”, przebiegającym malowniczo wśród lasów i jezior rynnowych oraz na szlaku „Pagórki Dolskie”, biegnącym wśród wzniesień morenowych. Do atrakcyjnych przyrodniczo należą też szlaki „Łęgi Nadwarciańskie” i „Konwaliowy”, które reprezentują krajobraz dolinny i prowadzą wśród terenów zalewowych rzeki Warty.

Walory kulturowe regionu śremskiego znajdują się między innymi na szlaku „Śladami Józefa Wybickiego”. Na tej trasie spotykamy wiele pomników i tablic upamiętniających działalność J. Wybickiego oraz miejscowość Manieczki, która była niegdyś jego własnością. Innym kulturowo ciekawym szlakiem jest łącznik „Do Starych Kościółków”, gdzie we wsiach Błazejewo i Włóściejewki można zobaczyć stare kościoły z XVI i XVII wieku [13]. Poza wymienionymi, na szlakach tych można obejrzeć inne liczne obiekty dziedzictwa kulturowego. Trzeci charakterystyczny dla powiatu śremskiego krajobraz rolniczy dobrze jest widoczny na szlakach „Księdza Piotra Wawrzyniaka”, „Polnymi Drogami” oraz „Śladami Józefa Wybickiego”.

Celem pracy było zbadanie stanu wiedzy turystów rowerowych Ziemi Śremskiej na temat geowalorów regionu i ich roli w wyborze szlaku rowerowego.

Materiał i metody

Badane osoby

W badaniach wzięło udział 40 osób (22 kobiety i 18 mężczyzn) uprawiających turystykę rowerową po specjalnie wyznaczonych do tego celu szlakach Ziemi Śremskiej. Wiek badanych wynosił 22 – 65 lat; 25 osób było w wieku 20 – 40 lat, 7 osób w wieku 41 – 60 lat i 8 osób powyżej 60 lat.

Badania przeprowadzono w ramach pracy magisterskiej [12] w okresie od czerwca do września 2009 roku na terenie powiatu śremskiego. Ankietowano turystów spotkanych na szlakach rowerowych oraz osoby deklarujące, że są użytkownikami tych szlaków. Osoby w wieku powyżej 60 lat były członkami śremskiego klubu rowerowego „Żwawe Dziadki”.

Metody badań

Ankieta, którą wypełniali respondenci, zawierała cztery pytania:

1. Czy wie Pan/Pani, ile jest szlaków rowerowych na obszarze ziemi śremskiej?
2. Proszę wymienić szlaki rowerowe ziemi śremskiej, którymi Pan/Pani podróżował/a
3. Proszę wskazać szczególnie atrakcyjny szlak rowerowy i podać dlaczego?
4. Który z elementów przyrody spotkany na szlaku rowerowym jest dla Pana/Pani najatrakcyjniejszy? (uszereguj kolejno od najważniejszego do najmniej ważnego wpisując w kwadraciki cyfry od 1 do 5, gdzie 1 oznacza najbardziej ważny, a 5 najmniej ważny):
a) lasy, b) jeziora, c) doliny rzeczne, d) głązy narzutowe, e) urozmaicona rzeźba terenu.

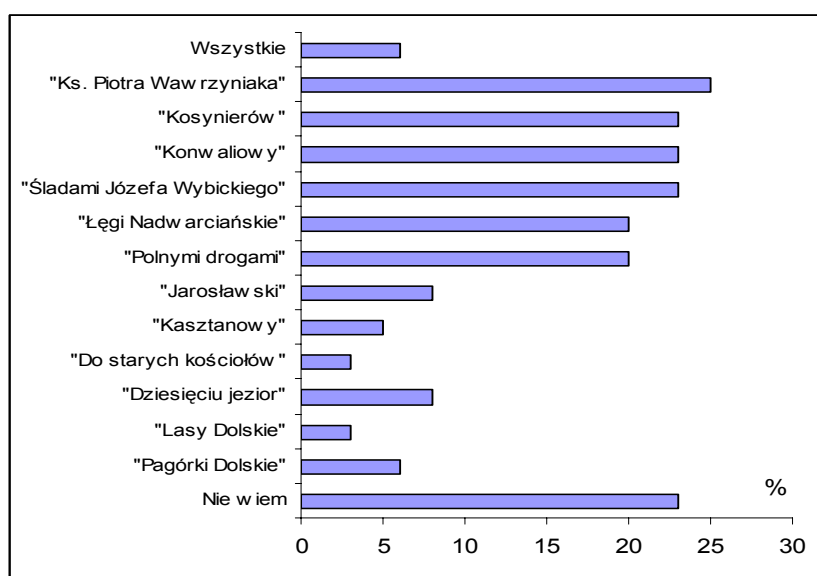
Do analizy danych użyto funkcji chi-kwadrat, za poziom znamienności przyjęto $p \leq 0,05$.

Wyniki

Wyniki przedstawiono w tabelach 2, 3 i na rycinach 2, 3. Jedynie 12% wszystkich ankietowanych deklarowało znajomość liczby szlaków, ale w grupie powyżej 60 r.ż., najliczniej deklarującej dobrą znajomość liczby szlaków rowerowych (Tab. 2), nikt nie podał właściwej liczby szlaków.

Kategoria	%	
Kobiety	9	
Mężczyźni	17	
Wiek 20 – 40 lat	8	
Wiek 41 – 60 lat	0	* Znamienne ($p < 0,05$) więcej, niż w pozostałych kategoriach wieku
Wiek powyżej 60 lat	38*	

W odpowiedziach na pytanie 2, dotyczące znajomości nazw szlaków oraz preferencji wyboru (Ryc. 2), 23% wszystkich respondentów nie potrafiło podać żadnej nazwy szlaku, jednocześnie deklarując, że są ich użytkownikami. Znaczna część respondentów, zwłaszcza w młodszym wieku, miała problemy z nazwaniem poszczególnych szlaków, twierdząc, że nigdy nie słyszała o nazwach szlaków rowerowych. Wśród respondentów niepotrafiących podać nazw szlaków byli wszyscy powyżej 60 r.ż. Jednocześnie 38% tych ostatnich (8% ogółu badanych) wskazało, że podróżowali wszystkimi szlakami, nie podając przy tym żadnej nazwy.

Ryc. 2. Szlaki rowerowe uczęszczane przez ankietowanych (pytanie 2)

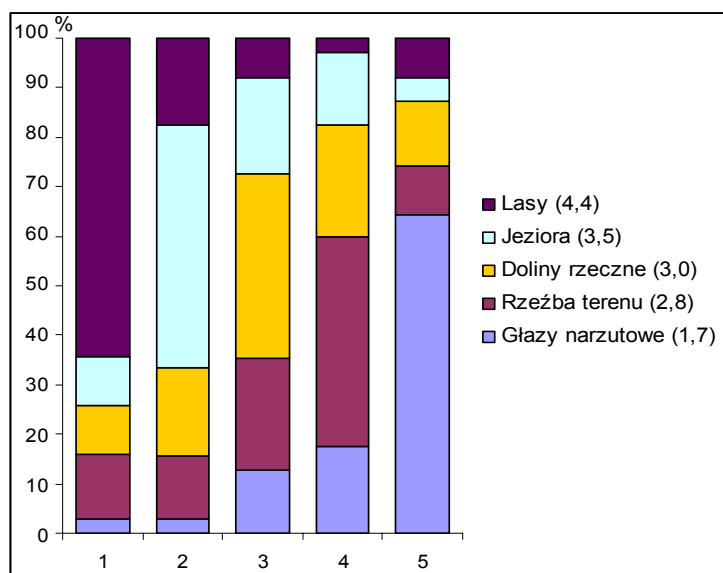
Najbardziej popularne wśród ankietowanych były szlaki „Księdza Piotra Wawrzyniaka”, „Śladami Józefa Wybickiego”, „Konwaliowy”, „Kosynierów”, „Łęgi Nadwarciańskie” i „Polnymi Drogami” (20 – 25% odpowiedzi). Szlaki „Do Poznania”, „Najpiękniejszymi Alejami” oraz „Władysława Laskonogiego” nie zostały ani razu wymienione, zaś pozostałe szlaki były znacznie ($p < 0,01$) rzadziej uczęszczane (3 – 8% respondentów).

Tabela 3. Szlaki rowerowe wskazane przez respondentów jako szczególnie atrakcyjne (pytanie 3)

Szlak rowerowy	%	Uzasadnienie atrakcyjności
„Polnymi Drogami”	18	Możliwość podróżowania z rodziną, atrakcyjny krajobrazowo
„Kosynierów”	18	Najbliżej miejsca zamieszkania; teren zróżnicowany krajobrazowo
„Dziesięciu Jezior”	9	Prowadzi przez ciekawy teren
„Pagórki Dolskie”	9	Atrakcyjny krajobrazowo
„Konwaliowy”	9	Prowadzi przez lasy
Błędne odpowiedzi	36	

W odpowiedziach na 3. pytanie 18% respondentów jako najatrakcyjniejsze szlaki Ziemi Śremskiej wskazało szlaki „Kosynierów” i „Polnymi Drogami”; szlaki „Dziesięciu Jezior”, „Pagórki Dolskie i „Konwaliowy” uzyskały znamienne ($p < 0,05$) mniej wskazań (po 9%). Aż 36 % odpowiedzi kwalifikowało się jako błędne (Tab. 3). Najczęstszym uzasadnieniem wyboru tych szlaków były walory krajobrazowe i przyrodnicze, a także bliskość miejsca zamieszkania i możliwość podróżowania z rodziną.

W odpowiedziach na 4. pytanie respondenci wskazali lasy jako najbardziej atrakcyjny element przyrody (Ryc. 3). Najmniej atrakcyjne okazały się głązy narzutowe.

Ryc. 3. Elementy przyrody uszeregowane według stopnia atrakcyjności przez turystów rowerowych (pytanie 4). W nawiasach podano średni stopień atrakcyjności w 5-punktowej skali.

Dyskusja

Jakkolwiek badana grupa była mało liczna, a przeprowadzone badania mają zatem charakter pilotażowy, tym niemniej uzyskane wyniki dają pewne wyobrażenie o zainteresowaniach i motywacjach osób uprawiających turystykę rowerową na szlakach Ziemi Śremskiej.

Znajomość szlaków rowerowych Ziemi Śremskiej wśród ankietowanych rowerzystów nie była wysoka. Nikt z ankietowanych nie potrafił podać prawidłowej aktualnej liczby szlaków, choć najczęściej podawali prawidłowe nazwy przejeżdżanych tras. Zdarzyli się jednak tacy użytkownicy szlaków rowerowych, którzy nie znali żadnych nazw. Wydaje się, że respondenci nie przywiązują uwagi do zdobywania ogólnych informacji o szlakach rowerowych Ziemi Śremskiej, ale w większości mieli wiedzę na temat tych, po których się przemieszczali. Nieprawidłowe odpowiedzi mogły być spowodowane brakiem aktualnych informacji posiadanych przez respondentów, gdyż początkowo, zgodnie z projektem sieci szlaków rowerowych z 1999 roku wyznaczono 11 szlaków. Z tego powodu, należy ostrożnie podchodzić do deklaracji uczęszczania wszystkich szlaków rowerowych (ryc. 2). W tej odpowiedzi respondenci powyżej 60 r.ż. mieli prawdopodobnie na myśli początkową liczbę szlaków. Z drugiej strony, fakt niewymienienia przez respondentów trzech szlaków może oznaczać, że respondenci nie podróżowali wcale tymi szlakami lub nie potrafili podać ich nazw, bądź też nazwy te nie są w obiegu wśród mieszkańców powiatu śremskiego. Najpopularniejszymi szlakami okazały się te, których baza wypadowa znajduje się w Śremie, a najczęściej użytkowanym szlakiem jest „Księdza Piotra Wawrzyniaka” o charakterze pętli.

Atrakcyjny szlak rowerowy to według respondentów taki, który prowadzi przez „ciekawe i urozmaicone krajobrazy”. Najważniejszym kryterium przy wyborze szlaku rowerowego były walory przyrod-

nicze – lasy, potem jeziora, doliny rzeczne, urozmaicona rzeźba terenu, a najmniej ciekawymi obiektami były głązy narzutowe. Taka ocena nie dziwi, bowiem walory przyrody nieożywionej są nadal zbyt mało znane w społeczeństwie. Wynika to z pewnością z potocznie postrzeganej geologii jako trudnej dziedziny wiedzy. Ponadto zdecydowanie łatwiej dostrzec walor rzadkiego drzewa, krzewu, czegoś, co żyje, aniżeli dojrzeć atrakcyjność, wydawałoby się, niezniszczalnego, zimnego, nieożywionego bloku skalnego. Chyba, że są to jego ponadprzeciętne wymiary.

Podsumowując, należy stwierdzić, że głównym celem ankietowanych podczas uprawiania turystyki rowerowej jest odpoczynek na łonie natury i aktywne spędzanie wolnego czasu. Turyści nie wykazują dużego zainteresowania rzeźbą terenu, ani tym bardziej gładzami narzutowymi, a ich stan wiedzy o geowalorach szlaków rowerowych Ziemi Śremskiej pozostawia wiele do życzenia. Byłoby zatem wskazane rozbudzić w nich większe zainteresowanie okoliczną przyrodą nieożywioną, tym bardziej, że kryje ona niekiedy prawdziwe „perelki”. Najprostszym rozwiązaniem mogłyby być dobrze zredagowane tablice informacyjne objaśniające w sposób rzeczowy, ale zrozumiały dla każdego, rodzaj waloru i powód dla którego warto go zobaczyć. Ważne jest wyjaśnienie genezy, sposobu powstania i krótkiego omówienia procesu, który doprowadził dany obiekt do stanu obecnego. Bardzo ważne są proste w odbiorze, ale czytelne ryciny. Treści zawarte na tablicach informacyjnych mogą z powodzeniem pojawić się na plakatach lub ulotkach, które w różnych punktach Śremu i okolicy (np. urzędy, poczty, sklepy, apteki, szkoły, kościoły) mogłyby czekać na potencjalnego turystę.

Piśmiennictwo

1. Górską-Zabielską M. (2008) Fennoskandzkie obszary alimentacyjne osadów akumulacji glacialnej i glaciofluwialnej łobu Odry. Seria Geografia 78: s. 330, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza.
2. Górską-Zabielską M. (2010) Głązy narzutowe Wielkopolski. Studia i Prace z Geografii i Geologii 18: s. 69, Bogucki Wyd. Naukowe.
3. Kondracki J. (2000) Geografia regionalna Polski. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 441.
4. Kostrzewski A. (1998) Georóżnorodność rzeźby jako przedmiot badań geomorfologii. [w:] K. Pękała, Główne kierunki badań geomorfologicznych w Polsce. Stan aktualny i perspektywy. Materiały IV Zjazdu Geomorfologów Polskich, s. 11-16. Wyd. UMCS, Lublin.
5. Kowalczyk A. (2001) Geografia turystyki. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, s. 288.
6. Kożuchowski K. (2005) Walory przyrodnicze w turystyce i rekreacji. Podręcznik akademicki. Wyd. Kurpisz, Poznań, s. 200.
7. Krygowski B. (1972) Nizina Wielkopolska. [w:] R. Galon (red.), Geomorfologia Polski, Tom 2 Niż Polski, PWN, Warszawa, s. 186-223.
8. Lijewski T., B.Mikułowski, J. Wyrzykowski (2002) Geografia turystyki Polski. Polskie Wyd. Ekonomiczne, Warszawa, s. 385.
9. Łucka R., R.Rożkowski, M. Lorenc (1999) Przyroda Ziemi Śremskiej. Wyd. Urząd Miejski w Śre-mie, Śrem, s. 32.
10. Mazur E. (2005) Geografia turystyczna. Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 303.
11. Mierzejewska L. (2001) Przyrodnicze podstawy gospodarki. [w:] H. Rogacki (red.), Śrem, przestrzeń społeczno-gospodarcza gminy. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań: 19-28.
12. Pieczyńska J. (2010) Zagospodarowanie turystyczne szlaków rowerowych Ziemi Śremskiej w opinii cyklistów. Praca magisterska. Archiwum Inst. Geoekologii i Geoinformacji UAM, Poznań.
13. Szmidt Z. (2008) Ziemia Śremska, atrakcje turystyczne. Wyd. Wielkopolska Organizacja turystyczna, Śrem, s. 71.
14. www.unia.srem.com.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&sub=130&subsub=147&menu=183&strona=1

Autorka dziękuje mgr Joannie Pieczyńskiej za przeprowadzenie ankiety oraz wyrażenie zgody na wykorzystanie części wyników z jej pracy magisterskiej.

Otrzymano: 7.11.2012

Przyjęto: 15.01.2013

© Wyższa Szkoła Kultury Fizycznej i Turystyki im. Heleny Konopackiej, Pruszków

Adres autora: Prof. Maria Górską-Zabielską, Wyższa Szkoła Kultury Fizycznej i Turystyki im. H. Konopackiej w Pruszkowie, ul. Andrzeja 1, 05-800 Pruszków gorska@man.poznan.pl